

9611-İŞVEREN VE İŞVEREN VEKİLİNİN İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ EĞİTİMİ

Ünite 3: İş Sağlığı ve Güvenliği Yaklaşımı

Giriş

İş kazaları ve meslek hastalıkları sonucu meydana gelen ölüm, yaralanmalar azalmamasına karşı gün geçtikçe de artmaktadır.

Avrupa Birliği'nin İş Sağlığı ve Güvenliği konusundaki direktiflerinin önermiş olduğu önleyici ve düzeltici yaklaşıma uygun, işyerlerinde alınması gereken tedbirlere öncelik veren önleyici yaklaşım ulusal mevzuata aktarılmıştır. Bu yaklaşımın sonucu olarak 6331 sayılı İSG Kanunu ile işyerlerinde risk değerlendirme çalışmalarının yapılması zorunlu hale getirilmiştir.

İş Sağlığı ve Güvenliğinde Önleyici Yaklaşım

Günümüzde artık iş sağlığı ve güvenliği yaklaşımı yalnız mevzuat, hukuki teftişler gibi zorlayıcı önlemlerle değil hizmet, eğitim, sosyal iletişim gibi önleyici yaklaşımların öne çıktığı bir anlayış olmuştur. Bu anlayış, öncelikli olarak ulusal iş sağlığı ve güvenliği politikası olarak ele alınır ve işverenden çalışana kadar herkes tarafından paylaşırsa, İş Sağlığı ve Güvenliği kalıcı ve sürekli olur. İSG'nde önleyici yaklaşımın sürekliliğini sağlayan en önemli yaklaşımlardan birisi de eğitimidir. Eğitimle çalışanlar güvensiz olan davranışlarını isteyerek bilinçli bir şekilde güvenli davranışa değiştirebilmektedir.

İSG uygulamalarının sürekli denetlenmesi ve güncellenmesi "İş Sağlığı ve Güvenliğinde Önleyici Yaklaşımın" en önemli basamaklarından birisidir. Risk değerlendirmesi yapmak ve değişen şartlarla beraber risk değerlendirmesini güncellemek önleyici yaklaşımın sürekli olmasını sağlar.

İşyerlerinde sağlıklı ve güvenli çalışma ortamının tesis edilmesi için gerekli önlemleri almakla yükümlü olan işverenler, çalışanları, yasal hak ve sorumlulukları konusunda bilgilendirmek zorundadır. İşveren veya işveren vekilleri çalışanların karşı karşıya bulundukları mesleki riskler ve bunlarla ilgili alınması gerekli tedbirler konusunda işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliği eğitim programlarını hazırlamak, eğitimleri düzenlemek, çalışanların bu programlara katılmasını sağlamak ve verilecek eğitim için uygun yer, araç ve gereç temin etmekle yükümlüdürler.

Çalışanların Korunması

6331 sayılı İSG Kanunu'nda işverenin, iş sağlığı ve güvenliği yönünden risk değerlendirmesi yapmak veya yaptırmakla yükümlü olduğu belirtilerek ayrıntılı olarak risk değerlendirmesi ele alınmıştır.

Risk değerlendirmesi işyerinde iş kazası ve meslek hastalığı olmaması için önceden yapılması gereken süreçleri belirler. Risk değerlendirmesi sürecinde sistematik bir yaklaşımla tehlikeler belirlenir, bu tehlikelerden kaynaklı riskler tespit edilir ve risklerin analizi yapılarak risk seviyeleri belirlenir. Risk seviyesi yüksek olandan başlayarak, mümkünse, risklerin ortadan kaldırılması sağlanır; mümkün olmadığı durumlarda kontrol tedbirleriyle risk derecelerinin en aza indirilmesi gerçekleştirilir.

İş Sağlığı ve Güvenliğinde Tehlikelerin Tanımlanması

30 Aralık 2012 tarihinde yürürlüğe giren "İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği"nde tehlike ve riskler ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Yönetmeliğin tehlikelerin tanımlandığı sekizinci madde birinci fıkrasında, her işyerinde, karşılaşma ihtimali olan tehlikeler hakkındaki bilgilerin mutlaka toplanması ve kayıt altına alınması gerektiği belirtilmektedir.

Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise, tehlikelere ilişkin bilgiler toplanırken benzer işyerlerinde meydana gelen iş kazaları ve ortaya çıkan meslek hastalıklarının da değerlendirilebilir olduğu, ifade edilmiştir.

Üçüncü fıkra ise, "Toplanan bilgiler ışığında; iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili mevzuatta yer alan hükümler de dikkate alınarak, çalışma ortamında bulunan fiziksel, kimyasal, biyolojik, psikososyal, ergonomik ve benzeri tehlike kaynaklarından oluşan veya bunların etkileşimi sonucu ortaya çıkabilecek tehlikeler belirlenir ve kayda alınır." denmektedir. Bu fıkra belirtilen tehlikelerden bazıları ise aşağıda verilmiştir:

- İşin yürütümü, üretim teknikleri, kullanılan maddeler, makine ve ekipman, araç ve gereçler ile bunların çalışanların fiziksel özelliklerine uygun tasarlanmaması veya kullanılmamasından kaynaklanabilecek tehlikeler
- Kuvvetli akım, aydınlatma, paratoner, topraklama gibi elektrik tesisatının bileşenleri ile ısıtma, havalandırma, atmosferik ve çevresel şartlardan korunma, drenaj, arıtma, yangın önleme ve mücadele ekipmanı ile benzeri yardımcı tesisat ve donanımlardan kaynaklanabilecek tehlikeler
- Çalışma ortamına ilişkin hijyen koşulları ile çalışanların kişisel hijyen alışkanlıklarından kaynaklanabilecek tehlikeler
- Çalışanların iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili yeterli eğitim almaması, bilgilendirilmemesi, çalışanlara uygun talimat verilmemesi veya çalışma izni prosedürü gereken durumlarda bu izin olmaksızın çalışılmasından kaynaklanabilecek tehlikeler.

Bir işyerindeki tehlikeleri yukarıda bahsi geçen tehlikelerle sınırlı tutmak doğru değildir; bunlardan başka her işyerine özgü tehlikeler de olabilir. Ayrıca, tehlike kaynağı birebir aynı olmasına karşın farklı iki işyerinde aynı tehlikeden dolayı ortaya çıkan iş kazası ve meslek hastalığı risklerinde farklılıklar olabilmektedir.

Risklerden Korunma İlkeleri

6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu 5. madde kapsamında işveren işyerindeki risklere karşı önlemler almak zorunda olup, tespit edilen riskleri aşağıda verilen ilkeler doğrultusunda en aza indirmekle yükümlüdür:

- Risklerden kaçınmak.
- Kaçınılması mümkün olmayan riskleri analiz etmek.

9611-İŞVEREN VE İŞVEREN VEKİLİNİN İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ EĞİTİMİ

Ünite 3: İş Sağlığı ve Güvenliği Yaklaşımı

- Risklerle kaynağında mücadele etmek
- İşin kişilere uygun hale getirilmesi için işyerlerinin tasarımı ile iş ekipmanı, çalışma şekli ve üretim metotlarının seçiminde özen göstermek, özellikle tekdüze çalışma ve üretim temposunun sağlık ve güvenliğe olumsuz etkilerini önlemek, önlenemiyor ise en aza indirmek.
- Teknik gelişmelere uyum sağlamak
- Tehlikeli olanı, tehlikesiz veya daha az tehlikeli olanla değiştirmek
- Teknoloji, iş organizasyonu, çalışma şartları, sosyal ilişkiler ve çalışma ortamı ile ilgili faktörlerin etkilerini kapsayan tutarlı ve genel bir önleme politikası geliştirmek.
- Toplu korunma tedbirlerine, kişisel korunma tedbirlerine göre öncelik vermek
- Çalışanlara uygun talimatlar vermek.

Kanunda belirtilen ilkeler genel olarak; risklerle mücadele edilmesi, tehlikelerin riske dönüşmeden ortadan kaldırılması, bireysel korunmadan önce toplu korunma yöntemlerine yer verilmesi şeklindedir.

Öncelikli amaç, kolaylıkla ortadan kaldırılacak tehlikelerin bertaraf edilmesiyle risklerin yok edilmesidir. Diğer yandan, tehlike kaynağının ortadan kaldırılmasının mümkün olmadığı durumlarda tehlikenin oluşturduğu risklerin analiz edilmesi ve gerekli önleyici tedbirlerle bu risklerle kaynağında mücadele edilmesidir.

Risk değerlendirme çalışmalarındaki bir diğer amaç da çalışma ortamındaki tehlikelerin farkındalığını sağlamaktır; sonrasında uygun, yeterli kontrol önlemleriyle riski ortadan kaldırmak veya kabul edilebilir seviyeye indirmek ve uygulanan önlemleri sürekli takip etmektir.

Güvenlik Performansı Ölçümünün Önleyici Yaklaşım Katkısı

Bir işyerinde “İş Sağlığı ve Güvenliği Performans Ölçümü”, o iş yerinin iş sağlığı ve güvenliği açısından hangi seviyede olduğunu belirlemek anlamına gelir ve İSG amaç ve hedeflerine ulaşılmasında yardımcı olan en önemli araçlardandır. İşyerindeki tehlike ve olumsuzlukların belirlenip iyileştirilmesine ve tedbirlerin alınmasına imkân sağlar.

Güvenlik performansının değerlendirilmesinde en çok kaza istatistikleri ve analizleri kullanılmasına karşın, yalnızca kaza analizlerini dikkate almak yanıltıcı sonuçlar doğurabilir.

Anlık ölçümler bir işyerinin iş sağlığı ve güvenliğinin gerçek durumunu yansıtmaz; bunun yerine işyerinin sürekli gözetim altında tutulması ve çalışanların mesleki maruziyet ölçümlerinin yapılması ve bir toplu koruma yöntemi olarak maruziyetlerin sınır değerlerin altında tutulması, olası meslek hastalıklarının önüne geçmek açısından hayati önem taşımaktadır.

İş Kazası Analizleri ve Ramak Kala Olaylar

Meydana gelen bir kazanın detaylı bir şekilde araştırılması ve analizinin yapılması kazaların tekrarlanmaması açısından önemlidir. Kazaların görünen ya da tahmin edilemeyen birçok sebepleri olabilir. Kazaların nedenlerini açıklayan birçok çalışma ve teori olmasına rağmen, birçok çalışmanın faydalandığı kaynak olan iki temel teori Heinrich ve Domino teorileridir.

Heinrich Teorisi

Heinrich, 1930’lu yıllarda yaptığı kaza araştırmalarının sonucunda iş kazalarını bir zincirin halkaları şeklinde tanımlayarak bu zincirin en zayıf halkasının çalışanların tehlikeli durum ve davranışlarının olduğu kanısına varmıştır. İş kazalarının nedenlerini %88’i çalışanların tehlikeli davranışları, %10’u tehlikeli durumlar ve %2’si de nedeni bilinmeyenler olarak açıklamıştır.

Domino Teorisi

Bu teori iş kazanlarının oluşumunu birbirini takip eden beş sebeple açıklamaktadır. Bunlar:

- Doğal durum
- Kişisel hatalar
- Tehlikeli davranış ve tutumlar
- Kaza olayı
- Yaralanma, zarar veya hasar

Ramak Kala Olay ve Bildirimi

Ölüme ve yaralanmaya sebep olmayan “Ramak Kala” atlatılan olayların incelenmesi, İSG’de önleyici yaklaşımın bir gereğidir. Ramak kalaların değerlendirilmesi, iş kazalarında zayıf halkaların, sorunlu kısımların tespit edilmesini sağlayan önleyici bir yaklaşımdır. Ramak kala olayda herhangi bir maliyet yoktur. Maliyeti az getirisi çok bir çalışmadır. Ramak kala olay inceleme ve çalışmalarına önem verilmez, zaman ayrılmazsa, daha sonra meydana gelecek iş kazası ve meslek hastalıklarına ayrılacak zaman ve maliyetin çok daha fazla olacağı bir gerçektir.

İşyerlerinde yaşanan ramak kala olaylar olabilecek büyük kazaların habercisi olmasından dolayı, iş sağlığı ve güvenliği çalışmalarında ramak kala bildirim ve raporlamaları mutlaka sistematik bir şekilde yapılmalıdır.

Kök Nedeni Belirleme, Tehlikeli Tutum ve Davranışlar

İş kazası nedenlerinden olan “Tehlikeli Davranış ve Durumlar” Domino kaza teorisinin üçüncü ve en zayıf halkasıdır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) istatistiklerine göre iş kazalarının %98’i çalışanların tehlikeli davranış ve durumlarından kaynaklanmaktadır.

Önleme çalışmaları için meydana gelen büyük, küçük kazalar ve ramak kala olaylar belirli bir yöntemle incelenerek altta yatan, kök sebebe ulaşılabilir. Tehlikeli durum ve davranışlardan oluşan bu sebepler, en verimli şekilde küçük eğitimler ya da iş başı eğitimleri planlanarak çalışanlarla paylaşılabilir. Ayrıca yazılı bir doküman olarak kolay ulaşılabilir bir yere bırakılabilir.